

**АНАЛІЗ АКТУАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ
ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ
(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ
ДВОМОВНОЇ ПРОГРАМИ)**

У статті здійснено аналіз української двомовної програми в Канаді, наявних статистичних даних; висвітлено результати дослідження проблем і потреб такої освіти сьогодні; описано, які виклики ставить час перед українською школою та громадою сьогодні і як освіта справляється з ними; окреслено можливі шляхи покращення ситуації.

Ключові слова: *українська шкільна освіта в Канаді, двомовна програма, проблеми української освіти в Канаді, етнокультурна самобутність закордонних українців, організаційна спроможність української двомовної програми.*

Нині в Канаді сформовано цілісну систему української освіти – від дитячих садків, "рідних шкіл", де навчаються в суботу чи неділю, приватних денних шкіл, державних двомовних шкіл і до кафедр та програм в університетах. Підтримка батьків і громади є рушійною силою активної україномовної програми в Канаді. Гарний приклад подає Західна Канада, де спільними зусиллями батьків на початку 1970-х років створено українсько-англійські двомовні програми в провінціях Альберта, Саскачеван і Манітоба. Українська громада відіграє ключову роль в організації дошкільних програм (садочки), позашкільних програм (рідні школи) і кредитних (залікових) курсів для школярів середньої школи.

Популярними впродовж літніх місяців стають україномовні табори. Працюють також курси для дорослих, які зацікавлені у вивченні української мови. Як зазначає І. Соколовський, з усіх країн західної діаспори найбільший потенціал для розвитку ефективної україномовної освіти для дітей має Канада. Українська мова вивчається в державних школах Канади впродовж ста років. Сучасна україномовна освіта в таких державних школах закріплюється законодавством та урядовою політикою. Значення українського шкільництва в Канаді полягає в тому, що за його допомогою вдається не лише протидіяти асиміляційним процесам, а й залучати молоді покоління до української культури.

Проте на сучасному етапі спостерігається значне послаблення ролі української шкільної освіти в Канаді, що й стало причиною проведення даного дослідження.

Загальні статистичні дані свідчать, що в 2001 р. в Канаді налічувалося 1млн 71тис. 60 осіб українського походження (у 326200 обоє батьків були українцями, а в 744860 – один із батьків українського походження). Якщо порівняти ці дані з переписом 1991р., то вони такі: 1 млн 54тис. 300 осіб, з них 410410 – перших і 643890 – других [1, с. 9]. Таким чином, за 10 років відбулося формальне збільшення населення українського походження, однак у зв'язку з асиміляцією та укладанням мішаних шлюбів кількість повних українських родин стала зменшуватися. Територіально розподіл населення українського походження в провінціях виглядає так: Онтаріо – 290925; Альберта – 285725; Британська Колумбія – 178885; Манітоба – 157660; Саскачеван – 121740; Квебек – 24030; Атлантичні провінції – 9175 [там само]. Що ж до знання української мови в Канаді, то, за даними перепису 1991 р., 71% україномовного населення в Канаді – це люди віком понад 50 років. Лише 3,46% україномовних канадців

становить молодь до 20 років. На кінець 90-х років ХХ ст. тільки 20% українських канадців користувались українською мовою. У 1971 р. українська етнічна група посідала 3-тє місце серед спільнот, що володіють національною мовою; 1991 р. вона перемістилася на 5-тє, а 1996 р. – на 8-ме місце. Щодо статистики про школярів, які вивчають українську мову в державних школах Канади, то можемо навести такі дані: у провінції Альберта ця кількість становить близько 1800 учнів, у Манітобі – 1000, у Саскачевані – близько 700, в Онтаріо – приблизно 2000 осіб [7, с. 6].

Щоб з'ясувати потреби діаспори в українській школі, у межах дослідження «Освіта 2012», яке проводилося центром українських студій Манітобського університету, різним представникам української громади та українських організацій у Канаді було поставлено запитання про те, чи потрібна в Канаді українська двомовна школа і навіщо. Найбільше респондентів стверджувало, що українську мову потрібно вивчати, щоб зберегти свою культуру і традиції. Наступною за значущістю тезою була необхідність вивчення та збереження історії своєї батьківщини, краю, звідки походять батьки й діди. Для багатьох українських родин вивчення української мови важливе, щоб мати контакт з Україною. Менше половини опитаних зазначили, що знання мови – це позитивне явище в житті людини. Кілька респондентів зазначили, що канадський уряд розвиває політику полікультурності, мова – це ключ для дослідження іншого народу та його культури. Також зазначалося, що вивчення мови має значення для відкриття міжнародного ринку. Акцентувалося значення мови для розвитку дитини. Опитувані наголошували на значущості мови для збереження національної самоідентичності. Відзначалася важливість мови для збереження української

громади в Канаді. Отже, завдання української двомовної школи в Канаді сьогодні є багаторівневим: на рівні особистості (для особистого розвитку дитини); на рівні родини (для збереження національної самоідентичності); на рівні громади (для збереження української громади); на рівні країни (для підтримки полікультурної політики канадського уряду); на міжнародному рівні (для розвитку міжнародних відносин).

Як зазначалося вище, попри велику потребу в збереженні національної самоідентичності емігрантів, українське шкільництво в Канаді переживає на сучасному етапі значні труднощі. Для багатьох дітей з українських канадських родин українська мова є не першою, а другою, а інколи навіть третьою чи четвертою (наприклад, для дітей 5-го покоління еміграції), і це ускладнює вивчення української мови. Недостатнім є методичне забезпечення вивчення української мови, серед іншого це: брак українських підручників; лексика сучасних підручників з України є занадто складною для дітей (програма «Крок», розроблена в Україні, може бути використана як додатковий, але не основний підручник); лексика українських підручників, підготовлених і виданих у Канаді, є застарілою; підручники для учнів, наприклад 8-го класу двомовної школи, не враховують вікові особливості та інтереси 15-річних дітей; підходи до навчання в Канаді та в Україні – різні, новоприбулі вчителі не завжди готові інтегруватись у систему канадської освіти; українські двомовні школи не співпрацюють між собою, не обмінюються напрацюваннями та досягненнями; попри те, що є велика українська громада, яка дотримується традицій, часто бракує відчуття українського духу (як зазначали опитані, «багато батьків дають дитину на українські танці, дотримуються українських традицій, проте не віддають дітей до двомовної школи, їм не так

потрібна українська мова»); багато вчителів двомовних шкіл погано знають українську мову (українська для них – друга чи іноземна мова), не вивчали її в школі та університеті, не знають граматики, не вдосконалюють власну мову (у двомовній школі може працювати вчитель, який має педагогічну освіту в Канаді і знає українську мову); немає кваліфікаційних вимог до його знання української мови і до володіння методикою викладання іноземної мови; вчителі не володіють методикою викладання іноземної мови (а для більшості учнів українська мова є саме іноземною!); не всі вчителі знають курикулум, у кращому випадку володіють ним не в повному обсязі. Не в усіх провінціях Канади розроблені програми та видані підручники для вивчення суспільних наук, а вивчати їх українською мовою без програми і підручника дуже складно – учитель не завжди спроможний зробити це якісно. Після шести років навчання у двомовній школі не всі учні вміють розмовляти українською (якщо українською не розмовляють удома), що викликає невдоволення батьків, а тому двомовна українська програма не є престижною через низьку її ефективність. Батьки часто віддають дітей не в українські, а у французькі школи, щоб забезпечити дітям ширші кар'єрні можливості. Знання української мови не гарантує можливості отримання кращої роботи. Двомовна українська програма розрахована до 6-го чи 8-го класу, а потім учні переходять до англomовної школи, отже, немає наступності у вивченні української мови. У деяких регіонах розміщення двомовних шкіл незручне, тому діти відвідують звичайні школи біля дому. Поширена також практика спарених класів (splits), що значно знижує якість навчання. Для новоприбулих дітей програма вивчення української у двомовній школі є недостатньою для їхнього рівня знань. Рівень володіння українською мовою вчителів

не завжди влаштовує батьків новоприбулих учнів. Типовою є ситуація, коли новоприбулі родини віддають дітей до двомовних шкіл, щоб вони адаптувалися до Канади, а потім переводять у звичайні школи. Учителі потребують навчально-методичних комплексів, які допомогали б їм у підготовці до уроків. Коли двомовні програми в Канаді лише починали вводитися, батьківські комітети відіграли визначальну роль у їх становленні; нині ж батьківські комітети значно менше залучені до шкільної справи. Представники української громади зазначають, що в навчанні проявляється фольклорний стереотип, що обмежує уявлення про життя сучасної України. У суботніх «рідних школах» працюють учителі нової хвилі еміграції, у яких вищий рівень знання української; там організовуються цікаві свята, є позитивна атмосфера, тому багато батьків надають перевагу саме суботнім школам.

Отже, основні проблеми, які нині стоять перед двомовною українською школою, нині стосуються: методики викладання; браку навчальних матеріалів, відповідних для кожної вікової категорії; рівня професійної кваліфікації вчителів саме української мови (методики викладання іноземної мови); відсутності наступності такої освіти; програми навчання, яка не є диференційованою для народжених у Канаді та новоприбулих дітей; послаблення ролі батьківських комітетів; практики спарених класів (splits); низьких навчальних результатів дітей після закінчення двомовної школи.

Освітяни розуміють труднощі, яких зазнає українська школа в Канаді сьогодні, і вже здійснено низку важливих заходів. Зокрема, у провінції Манітоба розроблено курикулум для двомовних шкіл; проведено навчання для вчителів, розроблено інструкції, уся інформація є доступною на веб-сайті; створено постери

«Інтегрування українців у Канаді»; в Альберті розроблено програми, навчальні матеріали тощо; проведено низку наукових досліджень і багато іншого.

Аналізуючи стан української шкільної освіти в Канаді, варто зазначити, що в різних провінціях ситуація різна. Так, Альберта розглядає українську мову як сучасну мову, політика уряду провінції – розвиток багатомовності, а Манітоба розглядає українську мову як мову культурної спадщини української громади; в Альберті розвинуті двомовні школи (більше коштів, інша хвиля еміграції, більша українська громада); у Саскатуні впроваджується програма дистанційного вивчення української мови; Альберта має програму і підручники для навчання у двомовних школах. Також в Альберті для всіх предметів складено «Програму навчання» (видано заходами Спілки українознавства в 1978 р. за ред. Степана Гроха); в Альберті 1996 р. розроблено нову навчальну програму, розраховану на 4 роки. Суботні школи є в Едмонтоні, Ріджайні, Саскатуні, Вінніпегу, Торонто – у великих містах, а на фермах, де потреба у вивченні української мови є вищою, таких шкіл немає. В університеті Торонто є Український клуб, який збирає студентів-українців для знайомства, спілкування, можливості розмовляти українською, для проведення різних акцій (фандрейзингових, тематичних); в університеті Манітоби є Центр українсько-канадських студій, який є хорошим ресурсом для розвитку двомовної програми у Вінніпегу, а також для гуртування українського студентства в Манітобі.

Чи справляється нині українська школа в Канаді з викликами часу? У багатьох родинях уже не говорять українською, тому завдання школи змінюється, і сама школа повинна реагувати на сучасні потреби. Статистичні дані також свідчать про неспинний процес кількісного

зменшення україномовного населення. У зв'язку із цим одним з головних завдань, що стоять перед українською громадою в Канаді, є ефективне навчання української мови дітей, які не володіють нею, і збереження мови серед невеликої за чисельністю групи україномовних дітей.

З усього вищесказаного випливає, що протягом останніх років дуже змінилися вимоги часу і ситуація навколо двомовної програми, проте двомовні українські школи часто не враховують ці зміни. Вони ще не розв'язали такі давні проблеми, як складання диференційованих програм навчання, розроблення методики вивчення української як іноземної і т.ін. Якщо найближчим часом не провести аналіз сучасного стану двомовних шкіл, не подбати про стратегію виходу із цієї складної ситуації, питання існування двомовних програм може постати дуже гостро.

Респонденти висловили пропозиції щодо того, як можна поліпшити ситуацію в двомовних українських школах Канади сьогодні: проводити міжнародні конференції для вчителів української мови з різних країн світу; здійснювати обмін учителями між Україною і Канадою; змінити підхід до кадрової політики у двомовних школах; постійно підвищувати кваліфікацію українських учителів у двомовних школах, заохочувати їх до самоосвіти; забезпечити постійну можливість вживання української мови; забезпечити двомовні школи програмами, розробленими спільно українськими та канадськими фахівцями для вивчення української за кордоном з урахуванням вікових особливостей та інтересів учнів; застосувати бізнес-підхід у формуванні іміджу двомовних шкіл; можна розвивати спеціалізацію двомовних шкіл (наприклад, музичну, мистецьку тощо); зробити школу осередком української громади з метою об'єднання українців навколо неї; забезпечувати

громадський контроль за розвитком двомовних шкіл; метою навчальної та виховної програми має бути об'єднання всіх поколінь українців у Канаді. Отже, йдеться про тривалу копітку роботу, що має охоплювати обговорення проблеми з громадою, підняття престижу української мови, створення конкретного плану дій і реальних кроків. Оскільки освіта – це широке поняття, яке включає різнобічні складники, школа повинна забезпечити знання української спадщини, проводити просвітницьку роботу для подолання фольклорного стереотипу, який обмежує сучасну освіту, розгорнути українську освіту в широкому сенсі.

Висновки. Одним з визначальних чинників збереження етнокультурної самобутності закордонних українців є шкільництво – система національної освіти, яка не лише дає знання рідної мови, а й забезпечує належне виховання. Українська освіта в Канаді – це беззаперечне досягнення української діаспори в Канаді. Така освіта налічує вже понад 115 років. Є напрацьовані традиції, досягнення й успіхи. Проте слід зазначити, що нині змінилися вимоги до такої освіти з боку суспільства, очікування – з боку батьків, потреби – з боку дітей. І для того, щоб українська шкільна освіта в Канаді успішно відповідала на виклики часу, була престижною, перспективною, потрібно спільно відшукати відповідь на запитання: «А для чого сьогодні українська шкільна освіта в Канаді?». Відтак потрібно розробити стратегію «Що потрібно зробити, щоб саме так розвивалась українська школа?» і «Хто і що повинен для цього зробити?». І лише після цього слід уже переходити до розробки методики викладання української мови та суспільних наук, навчальних матеріалів і підручників, критеріїв відбору й оцінювання роботи вчителів у двомовних школах, механізмів залучення громадськості до роботи двомовної

школи та програми підвищення кваліфікації вчителів, обміну ними, а також проведення загальноканадських, провінційних і міжнародних учительських конференцій. Корисним при цьому було б звернення до успішного досвіду української діаспори не лише в Канаді, але й у США, Австралії, країнах Європи.

Література

1. Ukrainianmaplepages. Business and community directory. – Toronto, 2005.
2. Божук Л. Шкільництво закордонних українців як спосіб поширення українськості / Піскун В. М., Ціпко А. В., Щербатюк О. В. та ін. // Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини. – К. : Нічлава, 2004.
3. Дьолог О. С. Українознавчі культурні та освітні центри у діаспорі США і Канади : зб. наук. праць НДІУ / О. С. Дьолог. – К., 2004. – Т. 3.
4. Євтух В. Б. Українці в Канаді / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук. – К. : Будівельник, 1993.
5. Мафтин Л. В. Українознавчий контекст діяльності Ліги українських католицьких жінок Канади (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) : зб. наук. праць НДІУ / Л. В. Мафтин, Я. М. Лапко. – К., 2005. – Т. 5.
6. Курси імені Івана Франка 1956–2006 рр. Пропам'ятна книга в 50-річчя курсів ім. Івана Франка [Електронний ресурс] / Едмонтон : Курси ім. Івана Франка, 2006. – 127с. – Режим доступу: [http:// www. sesd. sk. Ca / ukrainian/ukr_sitemap.htm](http://www.sesd.sk.ca/ukrainian/ukr_sitemap.htm)
7. Петриченко К. Українська освіта у Канаді [Електронний ресурс] / К. Петриченко – Режим доступу: [http:// www. ukraine-alberta. com. ua / docfile / word_ukr_education_sokolovski.doc](http://www.ukraine-alberta.com.ua/docfile/word_ukr_education_sokolovski.doc)

8. Петриченко К. Українська освіта у Канаді [Електронний ресурс] / К. Петриченко – Режим доступу: http://www.ukraine-alberta.com.ua/docfile/word_ukr_education_sokolovski_2

This article analyzes the Ukrainian bilingual program in Canada, statistical data, highlights the results of research of problems and needs of the education today; describes the challenges facing Ukrainian school and community today and how education copes with them, and outlines possible ways to improve the situation.

Key words: *Ukrainian school education in Canada, bilingual program, problems of Ukrainian education in Canada, ethnic and cultural identity of foreign Ukrainians, organizational capacity of Ukrainian bilingual program.*

В статъе проведен анализ украинской двуязычной программы в Канаде, имеющих статистических данных; освещены результаты исследования проблем и потребностей такого образования сегодня; описано, какие вызовы ставит время перед украинской школой и общественностью сегодня и как образование справляется с ними; очерчены возможные пути улучшения ситуации.

Ключевые слова: *украинское школьное образование в Канаде, двуязычная программа, проблемы украинского образования в Канаде, этнокультурная самобытность зарубежных украинцев, организационная состоятельность украинской двуязычной программы.*